

Toespraak bij onthulling steen a/h Lonnekermeer. (door Harry van der Sleen.) Goedemiddag allemaal. Hartelijk welkom namens de SHSEL en Heemkundevereniging Oald Weersel bij de onthulling van onze gemeenschappelijke markesteen. Zoals u wellicht weet willen wij graag in het kader van een te ontwikkelen fietsroute, zoveel mogelijk verloren gegane markestenen weer vervangen. Samen met de nog aanwezige stenen, willen we die dan opnemen in een zogenaamde markestenenroute. Bij deze markestenen plaatsen we bovendien ook nog fraaie informatiebordjes. De bedoeling hierbij is om de markestenen te gebruiken als een soort iconen waarlangs een beschreven route met allerlei interessante historische informatie geleid wordt. Deze informatie kan bijv. over de steen zelf gaan maar ook over een bijzondere boerderij in de buurt of een markante plek met een geschiedenis. Dit is nog in ontwikkeling en alle suggesties zijn welkom. De gedachte kwam bij ons op dat het mooi zou zijn als onze zusterverenigingen, die grenzen aan onze gemeente, hetzelfde concept zouden oppakken. We kunnen dan in de toekomst mogelijk de zo ontstane rondjes aan elkaar koppelen om zo een compleet Oost-Twents pakket aan te bieden op fietsgebied. We hebben dan ook o.a. contact gezocht met de Heemkundevereniging Oald Weersel en jullie bereid gevonden samen met ons dit deel van de markegrens aan te pakken. Waarvoor onze dank. In 1982 hebben onze voorgangers samen al de Piermansteen herplaatst. Eigenlijk was dat min of meer al het begin van dit project. Bij de Piermansteen gaan we binnenkort ook een bordje plaatsen. Deze markesteen is er dus één uit een grote reeks en vandaag aan de beurt om als nieuweling aan u voorgesteld te worden. Samen met een aantal leden van **oald Weersel** hebben wij hem onlangs op Goede Vrijdag hier geplaatst, met toestemming en hulp van Het Landschap Overijssel.

Toespraak van Erik Rolevink(SHSEL). Geachte aanwezigen, Wij staan hier op de grens tussen de gemeenten Enschede en Dinkelland, een grens die hier dwars door het Lonnekermeer loopt. Dit is historische grond, waarbij de grens de oudste rechten heeft. Want gaat u maar na: Dinkelland bestaat als gemeente pas sinds 1 januari 2001, daarvoor was hier sprake van de gemeente Weerselo. De gemeente Enschede heeft hier ter plaatse al wat oudere rechten: sinds 1 mei 1934 strekt Enschede zich uit tot aan de boorden van het Lonnekermeer. Het woord Lonnekermeer zegt het al: vóór 1934 hadden we hier te maken met de gemeente Lonneker. De Lonnekermere, meervoud want het zijn er twee, zijn zelf nog wat ouder: ze zijn gegraven in de jaren 1899-1900 toen men in Hengelo zand nodig had voor het ophogen van het spoor en het nieuwe station. We gaan nog wat verder terug, naar een tijd dat er nog geen gemeenten en Lonnekermere waren. Wat je toen wel had dat waren de boerschappen en marken. Een marke, ook markegenootschap of boermarke genaamd, was een collectief van grotere boeren die gezamenlijk het beheer en gebruik van hun gemeenschappelijke gronden reguleerden. Het grondgebied van zo'n markegenootschap wordt ook vaak een marke noemen. De huidige gemeentegrens is hier ter plaatse ontstaan uit een oude markegrens die al uit de middeleeuwen dateert, namelijk de grens tussen de marken Hasselo en Groot Driene. Als scheiding tussen twee gemeenten bestaat de grens hier pas sinds 1826. Burgemeester Scriverius van Weerselo en zijn ambtgenoot Greve van Lonneker gingen in dat jaar, samen met een rijkslandmeter, op pad om het grensverloop kadastraal vast te stellen. Ze werden bijgestaan door vier aanwijzers, twee uit elke gemeente, oudere personen die goed bekend waren met het verloop van de markegrens.

Nauwkeurig werd die grens nagelopen en markeringen zoals stenen en palen werden genoteerd en door landmeter Middelbergh vastgelegd in een zogeheten proces-verbaal van grensbepaling. Dat proces-verbaal is de basis geworden voor het huidige grensverloop tussen de gemeenten Dinkelland en Enschede. Het stuk van de oude markegrens tussen de huidige spoorlijn Hengelo-Oldenzaal en de huidige weg Enschede-Deurningen, loopt grotendeels over de natuurterreinen van Landschap Overijssel: landgoed Lonnekermeer en de Wildernis. Hier werden in 1826 drie markeringen aangetroffen, dat waren drie zogeheten “loakstenen” van de markegrens Groot Driene – Hasselo. Het betrof een stenen paal en twee grote veldkeien. Eén van die beide keien is nog steeds aanwezig, hij is onlangs door Landschap Overijssel opgegraven en –nu goed zichtbaar- bovenop de historische grenswal geplaatst. Je kunt hem vanaf de weg Enschede-Deurningen goed zien liggen. De andere veldkei en ook de oorspronkelijke stenen paal zijn (tot nu toe) niet teruggevonden, wel weten we de plekken waar ze ongeveer moeten hebben gestaan. De loakstenencommissie van de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker spant zich de laatste jaren bijzonder in om loakstenen en markegrenzen in ere te herstellen. Verdwenen gewaande stenen werden opgespoord en waar markeringen verdwenen zijn probeert de commissie replica’s van stenen en palen te plaatsen. Hier op landgoed Lonnekermeer is dat ook weer goed gelukt. Met dank aan Landschap Overijssel, met name beheerder Harry Koster die hier vandaag zelf niet aanwezig kon zijn wegens voor hem bijzondere en gelukkige omstandigheden, hij is gisteren namelijk getrouwd. Steenhouwer Jan Zwiggelaar heeft een mooi stuk Bentheimer zandsteen omgevormd tot een waardige opvolger van de verdwenen paal. We hebben hem ongeveer op de plek gezet waar de oude paal moet hebben gestaan. Vandaag gaan we hem inwijden. Dat doen wij samen met onze noabers van de Vereniging Heemkunde Oalde gemeente Weersel, zij vertegenwoordigen hier de marke Hasselo, de Historische Sociëteit vertegenwoordigt de marke Groot Driene. Het is verheugend dat de belangstelling voor ons cultureel erfgoed weer wat aan het toenemen is. Tot dat erfgoed behoren ook de oude loakstenen en andere restanten van markegrenzen. Die horen immers onverbrekkelijk bij ons mooie Twentse landschap. Laten we daar zuinig op wezen! En dan kunnen we nu overgaan tot het officiële gedeelte van deze middag. Stichting Historische Sociëteit Enschede – Lonneker

Toespraak van Gerrit Welberg (Oald Weersel). Beste aanwezigen, Grenzen zijn een bijzonder fenomeen, Ze zijn: – Spannend (Oost – en West Duitsland) – Mystiek, meestal onzichtbaar – Omgeven door een waas van geheimzinnigheid – Aanleiding tot herrie en zelfs oorlogen. In de Twentse marken zijn vele voorbeelden waar de markegrens aanleiding tot een conflict is geweest – Er zijn zelfs mensen die angstig worden als zij het woord ‘grens’ horen. En daar hebben ze dikwijls reden voor. Er zijn oude grenzen maar ook grenzen die in het recente verleden gevormd zijn. Er zijn oude grenzen die nog steeds functioneel zijn of geen functie meer hebben. Wij staan hier bij een grens die we best oud kunnen noemen. We weten zelfs niet eens hoe oud hij precies is. Wat we wel weten is dat deze grens nog steeds actueel is. Het is namelijk de grens tussen de gemeente Enschede en het tegenwoordige Dinkelland, vóór 2000 de gemeente Weerselo. Dus eigenlijk is dit toch weer een grens met een nieuwe betekenis. Het bijzondere van dit deel van deze grens is dat hij in het verleden meerdere functies had. 1^e Het is een kerspelsgrens. En daarmee bedoel ik de grens tussen het kerspel Oldenzaal

en het kerspel Enschede. Daarbij kunnen we het woord kerspel vervangen door parochie. En omdat de Enschedese parochie, in de eerste helft van de 11^e eeuw is gesticht beweert ik, zolang het tegendeel niet bewezen wordt, dat het vandaag 8 juni precies 1000 jaar geleden is dat deze grens tot stand is gekomen! Dus er valt wat te vieren! 2^e Nadat uit de parochies zich later ook rechtsgebieden hebben gevormd was dit dus ook een grens tussen het **landgericht Oldenzaal en het landgericht Enschede.** 3^e En omdat de marke Groot Driene toevallig aan de rand van het landgericht Enschede lag en de marke Hasselo aan de rand lag van het landgericht Oldenzaal en beide marken hier aan elkaar grensden, was het tevens een **markegrens.** 4^e En omdat de gemeenten in 1811 zijn gevormd werd deze vroegere gericht- c.q. markegrens gebruikt als **gemeentegrens** zoals uit het procesverbaal van de grensbeschrijving blijkt. **Tót** de markeverdeling van Groot Driene in 1849 had deze grens dus een dubbele betekenis want tussen 1811 en 1849 was het een gemeentegrens en tevens een markegrens. En zoals gezegd, **Tot op de dag van vandaag is het nog steeds een gemeentegrens.** Voor sommige mensen is er wel eens reden op te merken 'wat dooi toch met den oaln kroam!' Voor ons, historisch geïnteresseerden, is den 'oald kroam' iets boeiends, dat laat ons niet los en wij willen weten hoe dat vroeger allemaal in elkaar stak. Ook de spreuk 'geen heden zonder verleden' geldt hier wel in het bijzonder want we hebben hier gelijktijdig het 'verleden' maar ook het 'heden' omdat die 1000 jaar oude grens van toen nu, heden ten dage, nog steeds de functie van grens heeft. Daarom is het zeer te waarderen dat de Historische Sociëteit Enschede het initiatief heeft genomen die oude grenzen bekendheid te geven. **In de 1e plaats** door het te voorschijn halen van de nog aanwezige oude grensmarkeringen en deze zo nodig vernieuwd zoals dat hier nu gebeurt. **In de 2^e plaats** door ze allemaal te voorzien van een informatiebord. Daardoor wordt iedereen die belangstelling heeft voor de lokale historie nu geïnformeerd over dit bijzondere stukje 'Twente' waar je anders ongemerkt aan voorbij zou gaan. Maar ook de mensen die niet zoveel op hebben met 'den oaln kroam' kunnen daar nu kennis van nemen zodat er bij hen misschien een kiem wordt gelegd voor wat belangstelling voor de 'Twentehistorie' En dan mag de Historische Sociëteit Enschede zich gelukkig prijzen iemand als Harry van der Sleen in haar midden te hebben die gewapend met de schop de oude stenen weer opspoot of met vervangende stenen aan het slepen gaat. En als je als club dan ook nog gezegend bent met een heuse steenhouwer zoals Jan Zwigelaar dan worden er nieuwe markestenen gecreëerd waar je je vingers van aflikt. Dat kunnen we hier met deze markesteen vaststellen. Als Heemkunde Weerselo waarderen wij het dat we uitgenodigd zijn door de Historische Sociëteit Enschede om aan deze grensmarkering gezamenlijk aandacht te schenken en bovendien zijn we ook uitgenodigd om bij te dragen in de onvermijdelijke kosten die zo'n actie met zich meebrengt. Binnen de club van Weerselo was dat geen punt van discussie en het heeft zelfs aanstekelijk gewerkt want er heeft zich ook binnen de Heemkunde Weerselo een groepje gevormd dat ook wil proberen die markestenen binnen de vroegere gemeente Weerselo weer op te sporen. Dus Historische Sociëteit Enschede bij deze bedankt voor de uitnodiging! Tot slot, toen destijds de marken nog bestonden, en er had zich een conflict tussen twee marken over de juiste loop van de grens voorgedaan, dan werd na oplossing van dat conflict weer een markering aangebracht in bijzijn van vertegenwoordigers van beiden marken. Ook werden daar de kinderen uit de beide marken bijgehaald zodat zij niet zouden vergeten hoe de grens ter plekke tussen de beide

marken liep. Daarbij werden ze op hazelnoten getraakteerd om vervolgens een geducht pak slaag te krijgen. En voor zover het om de traktatie gaat leek het ons goed dat gebruik bij deze gelegenheid niet te vergeten. Harry van der Sleen zal in zijn slotwoord ook daar wat van zeggen. Dank voor uw aandacht.